

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛІСТА, ЗАЛУЧЕНОГО ДЛЯ УЧАСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Микайлов Анар Сахраб огли

У статті були розглянуті деякі питання науково-теоретичного і процесуального характеру у зв'язку з процесуальним статусом спеціаліста в кримінальному процесі Азербайджанської Республіки. З цією метою було проведено порівняльне дослідження кримінально-процесуальних законодавств Російської Федерації, Молдови, Киргизії, Казахстану, Білорусії. Були систематизовані відмінні властивості між експертом і спеціалістом як іншим учасником кримінального процесу, були вказані основні процесуальні ознаки, що характеризують спеціаліста. Було проведено порівняльний аналіз положень, окремих норм, що регулюють питання участі в кримінальному судочинстві спеціаліста як процесуальної фігури в кримінально-процесуальних кодексах, прийнятих у різні періоди (особливо КПК від 1962 року і від 2000 року). У статті приділено особливу увагу виявленню шляхів вирішення науково-теоретичних і тактико-процесуальних проблем у зв'язку з участю спеціаліста в кримінальному процесі, а також підвищенню ефективності інституту участі спеціаліста на різних стадіях кримінального процесу: підготовці пропозицій щодо правового статусу спеціаліста, форми його участі, кримінально-процесуальні норми, що регулюють питання реалізації даного процесуального статусу в окремих слідчих діях і загалом у кримінальному процесі, рекомендацій у зв'язку із застосуванням процесуальних положень в судово-слідчій практиці.

Ключові слова: кримінальний процес, процесуальний статус, спеціаліст, права і обов'язки.

В статье были рассмотрены некоторые вопросы научно-теоретического и процессуального характера в связи с процессуальным статусом специалиста в уголовном процессе Азербайджанской Республики. С этой целью было проведено сравнительное исследование уголовно-процесуальных законодательств Российской Федерации, Молдовы, Киргизии, Казахстана, Белоруссии. Были систематизированы отличительные свойства между экспертом и специалистом как другим участником уголовного процесса, были указаны основные процессуальные основные процессуальные признаки, характеризующие специалиста. Был проведен сравнительный анализ положений, отдельных норм, регулирующих вопросы участия в уголовном судопроизводстве специалиста как процессуальной фигуры в уголовно-процесуальных кодексах, принятых в различные периоды (особенно УПК от 1962 года и от 2000 года).

В статье уделено особое внимание обнаружению путей решения научно-теоретических и тактико-процесуальных проблем в связи с участием специалиста в уголовном процессе, а также повышению эффективности института участия специалиста на различных стадиях уголовного процесса, подготовке предложенных относительно правового статуса специалиста, формы его участия, уголовно-процесуальные нормы, регулирующие вопросы реализации данного процессуального статуса в отдельных следственных действиях и, в общем, в уголовном процессе, рекомендаций в связи с применением процессуальных положений в судебно-следственной практике.

Ключевые слова: уголовный процесс, процессуальный статус, специалист, права и обязанности.

Some scientific-theoretical and procedural issues about the procedural status of the expert in the criminal proceedings of the Republic of Azerbaijan are reviewed in this article. For this purpose, the comparative study of criminal-procedural legislation of the countries such as Russian Federation, Kyrgyzstan, Belarus, Kazakhstan, Moldova is investigated. As another participant in the criminal proceedings the different features between an expert and a specialist are systematized and main procedural features characterizing the specialist are indicated. The comparative investigation of regulating statutes and separate norms about the issues on the participation of the procedural figure as an expert in the execution of criminal judgment in the Criminal Procedural Codes of the Republic of Azerbaijan accepted in different periods of time (especially criminal procedural codes dated in 1961 and in 2000) is analyzed.

Finding solution ways of scientific-theoretical and tactical-procedural issues about the participation of the expert in the criminal proceedings as well as, the promotion of the efficiency of the institute of the expert's participation in the different periods of criminal procedure, the legal status of the expert, his participation forms, recommendations about the correct apply of the procedural statutes in the judicial investigation experience and directed offers to the development of the regulating criminal-procedural norms for realizing issues of this procedural status in separate investigative actions and common criminal procedure are largely discussed in this article.

Key words: criminal proceedings, procedural status, expert, rights and duties.

Постановка проблеми та її актуальність. У всебічному й об'єктивному розслідуванні злочинів, вилученні і документуванні речових доказів, здійсненні початкового огляду, розкритті злочинів, судових дослідженнях є дуже важливими роль і значення спеціалістів, які належать до категорії осіб, що володіють спеціальними знаннями в науці, техніці, мистецтві і в інших сферах [3, с. 3; 6, с. 3-4]. У судово-слідчій практиці останніми роками спостерігається залучення спеціалістів у більш широкому масштабі і значне збільшення випадків застосування ними спеціальних знань [1, с. 3-5].

Метою статті є – розглянути деякі питання науково-теоретичного і процесуального характеру у зв'язку з процесуальним статусом спеціаліста в кримінальному процесі Азербайджанської Республіки.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що в першому Кримінально-процесуальному кодексі зазначено право слідчого залучити експерта тільки при проведенні таких слідчих дій, як огляд трупа і впізнання. До прийняття КПК Азербайджанської РСР 1961 р. для проведення експертизи в кримінальному судочинстві фактично існувала єдина форма залучення експерта з особливими знаннями. Наприклад, в КПК АзРСР 1923 р. взагалі не йшлося про такого суб'єкта, як спеціаліст. У першій редакції КПК АзРСР 1961 р. теж не передбачався такий суб'єкт, як спеціаліст. Тільки указом Верховної ради АзРСР 23 грудня 1966 р. до кодексу було додано статті 77-1 і 77-2, і завдяки

Микайлов Анар Сахраб огли, 2018

цьому в кримінальному процесі Азербайджану знайшли своє правове вирішення завдання, пов'язані з участю спеціаліста й опротестування.

У КПК Азербайджанської Республіки, прийнятому 14 липня 2000 р., норми, пов'язані з інститутом спеціаліста і порядку застосування спеціальних знань у кримінальному процесі, отримали нову форму і зміст. Порівняно з попереднім кримінально-процесуальним законодавством були внесені радикальні зміни, і кодекс став більш досконалим. У кримінально-процесуальному законодавстві учасниками кримінального процесу є: дізнавач, слідчий, прокурор; потерпілий, обвинувач, цивільний позивач та їхні законні представники; підозрюваний або обвинувачений та їхні законні представники; захисник; цивільний відповідач та його законні представники. У ст. 7.0.29 до категорії інших осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, віднесені: понятий, свідок, спеціаліст, експерт, секретар судового засідання і перекладач.

Хоча в кримінально-процесуальному законодавстві Азербайджану передбачається участь осіб, які володіють спеціальними знаннями на окремих стадіях кримінального судочинства, визначено процесуальні основи і критерії за процесуальним статусом експертів і спеціалістів, які є носіями спеціальних знань, але в КПК не закріплено поняття «спеціальні знання». Спеціальні знання – це систематизовані знання, уміння і навички у сфері науки і техніки, здобуті спеціалістом і експертом у результаті професійної освіти, застосовуються в порядку, установленому процесуальним законодавством, і віднесені до виключної компетенції слідчого органу, прокурора і суду.

Вважаємо, що з метою недопущення багатозначного тлумачення в кримінальному процесі загальне поняття терміна «спеціальні знання» має бути відображено в кримінально-процесуальному законодавстві (наприклад, в ст. 7 КПК). Згідно з КПК до основних форм застосування спеціальних знань при кримінальному судочинстві віднесені: а) призначення судової експертизи слідчим і суддею в ході попереднього слідства і судового розгляду кримінальних справ (ст. 264 КПК); б) залучення в кримінальний процес осіб, які володіють спеціальними знаннями з метою отримання довідок та консультацій (ст. 96.4.5 КПК); в) участь спеціалістів в організації та проведенні окремих слідчих дій (ст. 85.4.3 КПК); г) проведення спеціалістом ревізій (ст. 85.4.4 КПК). Згідно зі ст. 96.1 КПК спеціаліст – це особа, яка не має особистої зацікавленості в кримінальному процесі та за її згодою призначена органом, що здійснює кримінальний процес, для надання допомоги при провадженні слідчих чи інших процесуальних дій із застосуванням своїх спеціальних знань і умінь у галузі науки, техніки, мистецтва і ремесла.

Відмінність спеціаліста від експерта Б. Аскеров визначає в навчальному посібнику «Судова експертиза».

1. Спеціаліст – це особа, яка не має особистої зацікавленості в кримінальному процесі та за її згодою призначена органом, що здійснює кримінальний процес, для надання допомоги під час провадження слідчих чи інших процесуальних дій з використанням спеціальних знань і умінь у галузі науки, техніки, мистецтва і ремесла. А експерт – це особа, яка здатна дати висновок з використанням своїх спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, не має особистої зацікавленості в кримінальному процесі, за її згодою призначена органом, що здійснює кримінальний процес, або керівництвом експертної установи для дослідження матеріалів;

2. Спеціаліст – це процесуальне становище. Експерт – це і процесуальне становище, і посада.

3. Спеціаліст залучається для надання необхідної допомоги під час проведення слідчих дій осіб, що здійснюють кримінальний процес, виконує певні роботи під їх керівництвом. Експерт – особа, незалежна в кримінальному процесі та несе відповідальність за результати своєї роботи.

4. Результат проведених спеціалістом робіт відображається у відповідному протоколі слідчих дій. Результати роботи експерта відображаються в експертному висновку, що є незалежним джерелом доказів.

5. Результати проведених спеціалістом досліджень не мають значення доказів у кримінальній справі. Результат проведених експертом досліджень має значення доказу у кримінальній справі.

6. У ході вивчення речових доказів спеціаліст не має права застосувати методи, що призводять до їх знищення [9, ст. 13].

Як зазначає Ш. Мусаєв, головними відмінностями в процесуальному статусі спеціаліста і експерта є функції, спосіб роботи, порядок складання результатів виконаної ними роботи і процесуальна значимість результатів [7, с. 19].

У ст. 96.4 КПК серед обов'язків спеціаліста передбачено:

1) з'явитися за викликом органу, що провадить кримінальний процес, для надання необхідної допомоги;

2) надати органу, який провадить кримінальний процес, документи, що засвідчують його спеціальну кваліфікацію; правильно оцінити свою здатність надати необхідну допомогу;

3) повідомити органу, який здійснює кримінальний процес, про свій професійний досвід і про відносини з особами, які беруть участь у кримінальному процесі;

4) перебувати в місці провадження слідчих чи інших процесуальних дій упродовж усього строку потреби в його допомозі і не відлучатися з місця проведення зазначених дій без дозволу особи, яка їх провадить, із залу судового засідання – без дозволу головуючого;

5) підкорятися вказівкам дізнавача, слідчого, прокурора або головуючого в судовому засіданні;

6) дотримуватися порядку в судовому засіданні;

7) підтвердити в протоколі своїм підписом повноту і правильність відображення в ньому ходу, змісту і результатів проведених з його участю дій;

8) без дозволу органу, що провадить кримінальний процес, не розголошувати відомості про слідчі чи інші процесуальні дії з його участю та про виявлені обставини, а також відомості закритого судового засідання; не розголошувати відомі йому відомості про обставини щодо особистого життя, сімейної, державної, професійної, комерційної або іншої охоронюваної законом таємниці.

У ст. 96.6 КПК вказані такі права у випадках і в порядку, передбачених процесуальним законодавством:

1) для кращого виконання своїх обов'язків з дозволу органу, що провадить кримінальний процес, знайомитися з матеріалами справи, задавати питання учасникам кримінального процесу;

2) направляти увагу учасників кримінального процесу на виявлення, закріплення і вилучення документів і речей, використання технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідження матеріалів справи, постановку питань перед експертом, а також на зміст питань, що стосуються його професії;

3) робити зауваження, що підлягають занесенню до протоколу, у зв'язку з виявленням, закріпленням і вилученням речей і документів, використанням технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідженням ма-

теріалів справи, а також із постановкою питань перед експертом;

4) відшкодування витрат, зроблених ним під час кримінального процесу, і компенсацію за шкоду, заподіяну йому внаслідок незаконних дій органу, що провадить кримінальний процес;

5) отримувати винагороду за виконану роботу.

Згідно зі ст. 117 КПК (відведення перекладача чи спеціаліста) перекладач або спеціаліст не може брати участь у кримінальному процесі, якщо вони не мають права бути перекладачами або спеціалістами згідно із законом або вироком суду, а також за наявності хоча б однієї із зазначених обставин:

– якщо спеціаліст є потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем або їхнім законним представником або представником по тій же кримінальній справі або іншому пов'язаному з кримінальним переслідуванням матеріалу;

– якщо спеціаліст допитаний або може бути допитаний як свідок по тій же кримінальній справі або іншому пов'язаному з кримінальним переслідуванням матеріалу;

– якщо спеціаліст раніше брав участь у тій же кримінальній справі або провадженні по іншому пов'язаному з кримінальним переслідуванням матеріалу як понятий, секретар судового засідання, перекладач, спеціаліст або експерт;

– якщо спеціаліст перебуває у відносинах спорідненості або особистої залежності з ким-небудь з учасників кримінального процесу з боку обвинувачення або захисту, а також із законним представником або представником такого учасника;

– якщо є конкретні і вагомі докази, що підтверджують зацікавленість спеціаліста в кримінальному переслідуванні.

Таким чином, як порівняти з КПК 1961 р., в чинному кримінально-процесуальному законодавстві передбачено первинні умови, необхідні для більш активного залучення спеціалістів при кримінальному судочинстві: в ст. 96.4.5, 236.5, 237, 238, 244, 251, 260, 262 КПК Азербайджану закріплено положення, що відкривають можливість для участі спеціаліста в проведенні всіх слідчих дій: проведення огляду, ексгумація трупа, особистий огляд, обшук і виїмка, накладення арешту на особисте майно, перевірка показань на місці, слідчий експеримент та інші слідчі дії.

Поряд із викладеним варто також зазначити, що згідно зі ст. 228 КПК допит свідка у віці до 14 років, а на розсуд слідчого – до 16 років, проводиться за участю педагога, а за необхідності – лікаря і законного представника свідка [2, с. 281-282]. З прийняттям у 2000 р. нового Кримінально-процесуального кодексу Азербайджану спеціаліст – учасник кримінального процесу набув нової процесуальної якості. Раніше основним призначенням спеціаліста було надання сприяння слідчому у виявленні, встановленні та вилученні доказів. Згідно зі ст. 96.44 КПК поряд з викладеними, спеціаліст почав також виконувати ряд інших прав і обов'язків.

Слід зазначити, що у відповідь на виклики XXI ст. в КПК розширено коло обставин, які роблять участь спеціаліста необхідною. Процесуальним законодавством передбачено участь спеціаліста у сфері комп'ютерних технологій під час копіювання інформації з електронних носіїв, які виступають речовими доказами, а також в ході обшуку і виїмки, вилучення електронних носіїв інформації та ксерокопіюванні інформації з електронних носіїв.

Відповідно до ст. 96.4.5 КПК з метою надання допомоги особі, яка провадить слідчі чи інші процесуальні дії,

використовуючи свої вміння і знання, спеціаліст зобов'язаний пояснювати особі, органу, що здійснює кримінальний процес, сторонам кримінального процесу, які беруть участь у судовому засіданні, пов'язані з його професією питання і дії, для виявлення, закріплення і вилучення документів і речей, використання технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідження матеріалів справи, постановки питань перед експертом.

Згідно зі ст. 96.6.3 КПК спеціаліст як учасник процесу отримав право привертати увагу учасників кримінального процесу на виявлення, закріплення і вилучення документів і речей, використання технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідження матеріалів справи, постановку питань перед експертом, а також на зміст питань, що стосуються його професії. Крім того, реалізуючи принцип змагальності і рівноправності сторін у кримінальному судочинстві, законодавець надав захиснику право отримати висновок експерта і дізнатися думку спеціаліста на основі договору.

Такі зміни в кримінально-процесуальному законодавстві, пов'язані з процесуальним статусом спеціаліста, безумовно є дуже важливими. Усе це впливає з потреб судово-слідчої практики і значно розширює межі використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

На підставі розгляду та порівняльного аналізу положень кримінально-процесуального законодавства країн СНД, що регламентують питання використання результатів діяльності спеціаліста при провадженні слідства та доведенні, можна оцінити процесуальний статус спеціаліста.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 КПК Республіки Казахстан від 22 грудня 2016 р. особа, яка не має особистої зацікавленості в кримінальному процесі та має спеціальні знання і вміння (навички) для надання допомоги сторонам і суду у виявленні, закріпленні та вилученні предметів і документів, постановці питань перед експертизами, а також у питаннях, що входять в її повноваження, може бути залучена у провадження по кримінальній справі як спеціаліст.

Відповідно до ст. 82 КПК Республіки Киргизстан показання спеціаліста віднесені до джерел доказів.

Відповідно до ч. 1 ст. 97 КПК Республіки Туркменістан особа, яка не має особистої зацікавленості в кримінальному процесі та має спеціальні знання і вміння (навички) для надання допомоги у виявленні, закріпленні та вилученні доказів, а також у застосуванні технічних засобів, може бути залучена як спеціаліст для провадження слідчих і судових дій.

Згідно зі ст. 87.1 КПК Республіки Молдова від 14 березня 2003 р. спеціалістом є особа, яка особисто не зацікавлена в результаті кримінальної справи, викликана до суду для участі у провадженні процесуальної дії у випадках, передбачених цим кодексом. Вимога органу кримінального переслідування або судової інстанції про виклик до суду спеціаліста є обов'язковою для керівника підприємства, установи чи організації, де працює спеціаліст. Згідно з ч. 2 даної статті спеціаліст повинен мати достатні знання і спеціальні навички для надання необхідного сприяння органу кримінального переслідування або судової інстанції. Думка спеціаліста не підміняє висновок експерта. Відповідно до ст. 87.3 КПК спеціаліст не може призначатися або іншим чином залучатися до провадження по кримінальній справі як спеціаліст з юридичних питань. Відповідно до ст. 93 КПК поряд із висновком експерта доказами є науково-технічні і судово-медичні висновки.

Згідно зі ст. 62 КПК Республіки Білорусь від 16 червня 1999 р. спеціалістом є не зацікавлена в результаті кримінальної справи особа, що володіє спеціальними знаннями в науці, техніці, мистецтві, ремеслі та інших сферах діяльності, викликана органом, що провадить кримінальний процес, для участі і сприяння в провадженні слідчих та інших процесуальних дій. Згідно з КПК педагог чи психолог, які беруть участь у допиті неповнолітніх підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, також є спеціалістами.

Як впливає з вищевказаного, в кримінально-процесуальному законодавстві згаданих країн немає суттєвих і серйозних відмінностей в процесуальному статусі спеціаліста.

Згідно зі ст. 84-1 КПК Республіки Казахстан від 4 липня 2014 р. особа, що володіє необхідними спеціальними знаннями, може бути залучена як спеціаліст для надання допомоги збирання, дослідження та оцінки доказів шляхом роз'яснення учасникам кримінального процесу з питань, що входять до його компетенції, а також у зв'язку з дослідженням із застосуванням науково-технічних засобів. Також і педагог, і лікар, які беруть участь у слідчих і процесуальних діях, уважаються спеціалістами. У разі якщо сторони не згодні з висновком спеціаліста, орган, який провадить кримінальний процес, призначає експертизу.

Згідно зі ст. 58 КПК Російської Федерації від 18 грудня 2001 р., спеціаліст – особа, яка володіє спеціальними знаннями та притягається до участі в процесуальних діях для виявлення, закріплення і вилучення предметів і документів, застосування технічних засобів, дослідження матеріалів кримінальної справи, постановки питань експерту, а також для роз'яснення сторонам та суду питань, що входять до її професійної компетенції. У кримінальному процесі РФ ще однією формою використання спеціальних знань є участь спеціаліста як особи, що формує докази шляхом давання висновку або показань (форма рекомендації). Згідно з п. 31 ч. 2 ст. 74 КПК РФ висновок і показання спеціаліста визнаються доказом. Згідно зі ст. 80.3 КПК РФ висновок спеціаліста є подане в письмовому вигляді судження з питань, постановлених перед спеціалістом сторонами. Згідно зі ст. 80.4 КПК РФ показання спеціаліста – це відомості, повідомлені ним на допиті про обставини, що вимагають спеціальних знань, а також роз'яснення своєї думки відповідно до вимог статей 53.168 та 271 цього кодексу. Такі нові види доказів, як висновок і показання спеціаліста, були введені законом «Про внесення доповнень і змін до КПК Російської Федерації» від 4 липня 2003 р. Однак правове регулювання даного питання є недостатнім. Тривають наукові дискусії щодо правового статусу спеціаліста, порядку його залучення та інших питань [13, с. 84-87; 14, с. 313-318; 20, с. 45-50; 23, с. 142-147].

Єдина обставина, що певною мірою перешкоджає встановленню широкого залучення письмових та усних рекомендацій спеціаліста в доказовій діяльності, це недосконалість нормативного регулювання висновку спеціаліста, взяття показань у КПК РФ і наявність в цій сфері певних прогалин [22, с. 25-28]. Це призвело до правової невизначеності позиції законодавства в питанні про правову природу висновку спеціаліста, породивши дискусії щодо законності проведення слідства спеціалістом перед поданням ним висновку. Наприклад, ряд авторів зазначає можливість проведення спеціалістами в рамках процесуальних відносин досліджень перед наданням висновку [10, с. 260; 11, с. 17; 12, с. 45-48].

З урахуванням дискусійності і невизначеності нормативного регулювання зазначеної діяльності спеціаліста в кримінально-процесуальному законодавстві РФ, а також із метою встановлення чіткої межі між такими процесуальними фігурами, як спеціаліст і судовий експерт, Пленум Верховного суду РФ своїм рішенням № 28 спробував внести відмінності в процесуальну діяльність експерта і спеціаліста, який залучається для видачі висновку, та їх процесуальний статус. На відміну від експерта, спеціаліст не проводить дослідження матеріальних доказів і не формує висновків, він лише повідомляє (висловлює) свої міркування щодо питань, поставлених сторонами.

Процесуальна діяльність спеціаліста як іншого учасника кримінального судочинства в основному здійснюється в таких напрямках: сприяння у виявленні, закріпленні та вилученні предметів і документів, а також слідів злочину; застосування технічних засобів для виявлення, закріплення, вилучення і дослідження слідів злочину та інших об'єктів; безпосередня участь в проведенні явних, особливо неявних слідчих дій; оцінка доказів; давання рекомендацій; проведення самостійного первинного слідства (експрес-аналіз, обстеження і таке інше).

Таким чином, спеціаліст є другим учасником кримінального процесу з такими особливостями і характеристиками:

- 1) володіє спеціальними знаннями в науковій, технічній, культурній та інших сферах, що не мають правовий характер і необхідних для встановлення обставин, які мають значення для слідства;
- 2) є особою, яка володіє навичками і вміннями застосування спеціальних знань, що впливають із їхньої професійної або життєвої практики;
- 3) залучається до слідства у зв'язку з необхідністю застосування спеціальних знань і навичок;
- 4) залучається до кримінального процесу для використання його роз'яснень, рекомендацій та іншого сприяння;
- 5) не має особистих та інших інтересів у справі і є самостійним;
- 6) ізольований організаційно, функціонально та юридично від інших учасників процесу (спеціаліст не може водночас бути обвинуваченим, потерпілим, слідчим, суддею та прокурором по одному і тому ж провадженню).

Р. Аташова також розглядає це питання і вказує такі ознаки процесуального статусу спеціаліста як іншого учасника:

- 1) спеціаліст повинен володіти спеціальними знаннями і навичками у сфері науки, техніки, мистецтва та інших професійних сферах;
- 2) не повинен мати особистих інтересів у провадженні по інших матеріалах у зв'язку з розслідуваною кримінальною справою або кримінальним переслідуванням;
- 3) для залучення як спеціаліста необхідна згода особи;
- 4) особа повинна залучатися для сприяння в проведенні слідства або інших процесуальних дій;
- 5) призначення особи як спеціаліста повинно здійснитися дізнавачем, слідчим, прокурором або судом;
- 6) особа, яка притягається як спеціаліст, має подати органу, який здійснює кримінальний процес, документи, що підтверджують її спеціальність [2, с. 280-281].

Аналіз процесуального законодавства показує наявність прогалин у правовому регулюванні процесуального статусу спеціаліста, який бере участь у кримінальному процесі. Судово-слідча практика також показує порушення в деяких випадках процесуальних правил, що встановлюють участь у слідчих та інших процесуаль-

них діях спеціаліста, який бере участь у кримінальному процесі, а також те, що спеціаліст не може скористатися в необхідній мірі своїм процесуальним статусом [5, с. 4-5].

Висновки. Отже, одна з актуальних проблем кримінального судочинства пов'язана з правовим становищем спеціаліста, який належить до категорії осіб із спеціальними знаннями. А. Константинов указує, що незважаючи на важливу роль у кримінальному судочинстві, спеціаліст ще є одним з учасників процесу, права та обов'язки, статуси в кримінальному судочинстві якого чітко і повністю не врегульовані на рівні законодавства [17, с. 3-4].

Сьогодні всі питання, пов'язані з участю спеціаліста в організації та проведенні окремих слідчих дій на різних етапах кримінального процесу, залишаються невирішеними повністю в комплексному вигляді на рівні законодавства. Питання щодо процесуального статусу і функцій спеціаліста також не знайшли однозначного і остаточно вирішення [19, с. 6-7].

Незважаючи на те, що новий КПК Азербайджанської Республіки сприяв розширенню прав і обов'язків спеціаліста як учасника кримінального процесу, розширенню можливостей і форм користування в кримінальному судочинстві завдяки новим відкриттям у сфері природи, техніки та інших наук, явним є те, що ці зміни і доповнення не мають системного характеру. У зв'язку з участю спеціаліста в кримінальному судочинстві процесуальне законодавство не позбавлене проблем, які все ще не знайшли повного свого рішення, у зв'язку з чим не були однозначно прийняті на практиці і не були прокоментовані. І. Савицька зазначає, що багато питань у зв'язку з участю спеціаліста в розкритті злочинів і слідстві, як і раніше, мають дискусійний характер або недостатньо роз'яснені в науці, а в законі не знайшли своє необхідне вирішення і регулювання [21, с. 5].

Тому є необхідність вирішення науково-теоретичних, процесуальних, тактичних, логіко-гносеологічних та інших проблем у зв'язку з участю спеціаліста в кримінальному судочинстві, оцінки ефективності інституту участі спеціаліста на різних стадіях кримінального процесу, розроблення пропозицій щодо правового статусу спеціаліста в кримінальному судочинстві, форми його участі, кримінально-процесуальних норм, що регулюють питання, реалізації даного процесуального статусу в окремих слідчих діях у чинному законодавстві, а також рекомендацій у зв'язку із застосуванням даних норм на практиці.

Література

1. Аббасова Ф.М. Создание судебной экспертизы в Азербайджане, ее современное состояние и юридический прогресс. Автореф. дисс. ... канд. юрид. н. Баку, 2008.
2. Комментарий Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики / Под ред. Д.Х. Мовсумова, Б.Д. Керимова, Н.Гусейнова. Баку : Дигеста, 2010.
3. Аташова Р.Х. Автореферат диссертации, представленный для получения кандидата юридических наук.
4. Гадилов А.Х. Процессуальные особенности и использование тактики особых знаний во время следствия коррупционных преступлений. Баку, 2016.
5. Мирзоев Р.М. Исполнение фотодокументов во время уголовного следствия. Баку, 2017.

6. Мусаев Ш. Судебно-медицинское снабжение во время уголовного следствия. Баку, 2010.

7. Мохбалиев И.С. Организационно-методические основы и использование тактики особых знаний во время следствия уголовных преступлений. Баку, 2013.

8. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. М.: Норма, 2009. 480 с.

9. Аверьянова Т.В., Корухов Ю.Г. Заключение специалиста как новый вид доказательств в уголовном-судопроизводстве. «Черные дыры» в российском законодательстве. 2004. № 4. С. 260.

10. Бельский А.И. Заключение и показание специалиста как доказательства в уголовном процессе России: дисс... к.ю.н. Москва, 2006. С. 17.

11. Виницкий Л.В., Ревенко Я.Д. Содержания заключения специалиста в уголовном процессе. *Законность*. 2011. № 11. С. 45-48.

12. Григорьев В.Н. *Заключение специалиста по уголовному делу: формализация создает иллюзию истины*. Материалы 4-й международной научно-практической конференции. «Теория и практика судебной экспертизы в современных условиях». М., 2013. С. 84-87.

13. Гришин О.А. Значение категорических и вероятностных выводов в заключениях экспертов и специалистов, их оценка следователем и судом. *Актуальные проблемы современного уголовного процесса России: межвузовский сборник научных трудов*. Самара. 2010. Вып. 5. С. 313-318.

14. Джавадов Ф.М. Экспертная деятельность и развитие науки о судебной экспертизе. Баку, 1998.

15. Зотов Д.В. Правовая экспертиза в уголовном судопроизводстве: от легализации к процессуальной регламентации. Воронеж, 2015. С. 20.

16. Константинов А.В. Процессуальные и организационные проблемы участия специалиста в уголовном судопроизводстве на стадии предварительного расследования. Дисс... к.ю.н. М., 2006. 180 с.

17. Лукьянчиков Е.Д., Лукьянчиков Б.Е. Использование специальных знаний по новому УПК Украины. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 2013. вып. 58(1). С. 61-69.

18. Мамошин М.А. Участие специалиста в досудебных стадиях уголовного судопроизводства. Дисс. ... к.ю.н. М., 2013. 178 с.

19. Орлов Ю.К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве. М., 2005. С. 49-50.

20. Савицкая И.Г. Участие специалиста в уголовном судопроизводстве. Дисс... к.ю.н. Владимир, 2012. 175 с.

21. Селина Е.В. Имплементация нарождающихся правовых институтов в сложившуюся уголовно-процессуальную форму: проблемы, перспективы, тенденции. *Российская юстиция*. 2014. № 8. С. 25-28.

22. Соколовская Н.С. Проблемы использования в уголовном процессе заключений и показаний эксперта и специалиста. *Вестник НГУ. Серия Право*. 2012. Т. 8, Вып. 2. С. 142-147.

23. Константинов А.В. Процессуальные и организационные проблемы участия специалиста в уголовном судопроизводстве на стадии предварительного расследования : дисс. к.ю.н. М., 2006, 189 с.

Микайлов Анар Сахраб огли, старший викладач кафедри кримінального процесу Академії поліції МВС Азербайджанської Республіки, докторант Центру судової експертизи Міністерства юстиції Азербайджанської Республіки